

Nation-Building in pluralistic societies:

An analysis of the rights-oriented and authority-oriented methods

Ali Akbar Gorji Azandaryani*

Shahriar Hoseini**

Abstract

'Nation-building' refers to the process of establishing a nation and uniting people under the authority of a government in a particular region. In the process of nation-building, there is no specific and universally accepted pattern. Thus, nations are sometimes formed on the basis of objective factors such as race, ethnicity, language, culture, and religion, while other times they are formed on the basis of subjective factors in light of normative and political elements. The process of nation-building in a pluralistic society is complex. It can bring stability or generate ethnic civil wars and instability. In this regard, by employing a legal, political, and interpretative approach to the data collected through a library-method collection of texts, the present research attempts to answer the following question: what patterns result in the peaceful coexistence of diverse groups or their coercive relations in the context of nation building? The findings of this study indicate that nation-building will remain stable with a right-oriented model since it ensures the fundamental rights of all groups and spectrums in the process. In the process of nation-building with an authority-oriented nature, it may, however, be able to maintain stability in appearance and control pluralistic groups under the authority of the political system

* Associate Prof, Department of Public Law, Faculty of Law, University of Shahid Beheshti, Tehran, Iran,
Gorji110@yahoo.fr

** MA. in Public Law, Department of Public Law, Faculty of Law, University of Shahid Beheshti, Tehran,
Iran (Corresponding Author), amir.shahriar.hoseini@gmail.com

Date received: 27/04/2023, Date of acceptance: 29/09/2024

for a long time, but there is a potential for the nation-state's collapse and constant changes in the components of national identity in these structures.

Keywords: nation building, nationalism, multiculturalism, citizenship rights, ethnic pluralism.

Introduction

The existence of ethnic, cultural, linguistic and religious diversity is an unavoidable fact among the countries of the world; These variations become a very important issue as long as they are included in the process of nation building. Variations, like an issue, can both bring nation building to a stable point and can ignite the fire of civil wars. In the meantime, most governments directly or indirectly adopt homogenous cultural policies that can resolve diversity with ethnic identification in the name of national unity and integration; Because they consider ethnic and cultural diversity as an obstacle to the creation of a national government. In this process, the type and intensity of adopting integration policies depends on the level of attachment of ethnic groups to their inherent components, for this reason some ethnic groups have been well integrated and joined without resistance. But the problem arises when ethnic diversities show resistance to cultural homogenization policies in the course of nation building; In this case, the process of nation building faces problems and the nation developed from such a process will be weak and unstable. In this regard, sometimes governments resort to the components and characteristics of the majority ethnic group to gain political legitimacy in the completion of the nation-building process, and the majority ethnic components are used as a tool. In other words, the components of one of the groups are known as the elements of the national identity and they lead other groups towards absorption with different pressures. The majority ethnic group hides behind the hegemony of power and leads other groups to decline. This is the turning point that causes the flare-up of ethnic conflicts within a country. In other words, one of the most fundamental reasons that causes violent actions in plural societies such as cleansing, killing and genocide in the matter of nation building; Non acceptance of diversity and plurality of identities. Considering that the modern era is the era of multiple identities; But some governments base their national identity on the denial and non-acceptance of pluralism. Nation-building and creation of national identity can sometimes end in reconciliation and acceptance of diversity such as Malaysia, India, South Africa, Switzerland, and sometimes it can also end in wars and identity problems and ethnic

wars such as Ethiopia, Nigeria, Iraq, Afghanistan, Myanmar, etc. . We know very well that the most fundamental cause of genocides and ethnic cleansing is rooted in prejudice, discrimination and relying on the objective components of nation building such as race or language. In other words, genocide and massacres in two thirds of the conflicts in the last half century have been due to ethnic violence, which can be mentioned in the Muslim genocide of Bosnia, Rwanda, Cambodia, as well as the Jewish holocaust during World War II, all of which are somehow rooted in religious and ethnic prejudice. And there was a race that jeopardized the issue of nation building and the creation of a peaceful national identity. In this regard, fundamental questions come to mind regarding nation building: "How can people under the concept of nation live in peace with each other in plural societies without serious ethnic and cultural conflict?" "What is nation building?", "Why do authoritarian and autocratic leaders interfere in nation building?" and "What are the effects of nation building on the durability of their political regime?"

Materials & Methods

with the approach of public law, nation building can be divided into two tendencies, democratic and authoritarian. In other words, nation building with a democratic and righteous nature is more trying to answer that, by using what kind of mechanisms in the matter of nation building can achieve citizenship, peace and freedom and prevent the creation of internal ethnic and cultural violence? Democratic discourse takes a step based on the recognition of diversity and often considers specific normative and institutional requirements in line with the protection of fundamental human rights to complete the process of nation building. However, nation building with an authoritarian nature will be a means for leaders and ruling political parties to maintain power and gain legitimacy. In other words, if an authoritarian regime can create a sense of unity and national pride among the even hypothetical majority or even a part of the population, it can gain legitimacy and force people to obey with minimal effort. Therefore, the present research will take up this discussion with an analytical-descriptive method and with a legal-political approach from the texts collected in a library style after examining the concept of nation and nation-building by dividing the right-oriented and authority-oriented patterns and their signs. For a better understanding of the subject in each part of the research, examples from different countries are given according to the topic under discussion. For this reason, we have also used the approach of comparative law.

Discussion & Result

The meaning of the current research is that in the rights oriented process of building a nation and national identity, minimum human rights and freedoms, including the right to life, which is the most fundamental human right; be accepted in plural societies. The existence of ethnic diversity in a country is not scary in itself; that which makes ethnic or religious diversity dangerous; The adoption of macro policies, the behavior of elites and the type of ideology will prevail. Naturally, making decisions in the direction of denying or accusing minority groups causes radicalization of nation building processes in the society and encourages the ruling group to eliminate and the minority group to diverge. That is, the point of threat is where, in the evolution of the concept of being a nation, the government and elites prevent minority groups from asserting their cultural and linguistic rights. But in the authority-oriented process, most political leaders use the nation-building process to legitimize their political system and ignore fundamental human rights.

Conclusion

All nations are constantly evolving; Every nation is an ongoing and always unfinished project. That is, as Renan believed, the nation is an everyday referendum. The relationship between ethnic diversity and nation building largely depends on the activism of the society's elites. Sometimes government institutions develop civil nationalism, unite different ethnicities under a national umbrella; Sometimes they rely on the ethnic components of the real majority or even the hypothetical majority and do not reflect the diversity. It is obvious that governments that are based on the rule of law and have the ability to provide security, industrial and civil infrastructure, and balanced development throughout a territory; They will definitely go through the process of building the nation in a more stable way. In this regard, they can create extensive support networks among different ethnic groups; In a society where there are dense networks of voluntary citizen associations, the possibility that elites mobilize their ethnic group in the direction of divergence; It will be less and somehow it will lead them towards convergence networks in the direction of multi ethnic coalitions. As it is known, the nation-building process is trying to recognize and protect the cultures and ethnicities in the society by adopting multicultural policies or by using mechanisms to distribute power. The process of completing this type of nation building will be long, but there is an assurance that the basic rights of all groups in the society will be guaranteed. In the democratic

process, socio-political boundaries are tried to be adjusted for the benefit of all groups in the society. most authoritarian systems require a source as a support to the political regime to obtain legitimacy in order to gain legitimacy .in this process , the closest and less path to the nation 's construction will depend on the ethnic component of the majority group because it can gain the legitimacy of the regime from the components of the dominant or assumed ethnic group .for this reason , scope of Political society in nation building process is often very limited and will only revolve around the components of one of the political ethnic groups. In democratic nation-building, the goal is to strengthen the twin freedom and cooperation in an inclusive political society, while authoritarian and top-down nation-building emphasizes assimilation and coercion in a closed political society. The findings of this study indicate that nation-building will remain stable with a right-oriented model since it ensures the fundamental rights of all groups and spectrums in the process. In the process of nation-building with an authority-oriented nature, it may, however, be able to maintain stability in appearance and control pluralistic groups under the authority of the political system for a long time, but there is a potential for the nation-state's collapse and constant changes in the components of national identity in these structures.

Bibliography

- Adamová, K., & Lojek, A. (2016), Defining the Term and Content Nation (A Necessary Condition for Understanding the Terms “Nationality” and “National Minority”). *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 9(Zeszyt 1), 97-109.
- Ahmadi, Abdul Wahab (2016), Nation, nationalfeeling, Nationalsim, Tehran: Agah publications, [in Persian]
- Alexander, Jeffrey C. (2011). *Performance and Power*. Malden, MA: Polity Press.
- Anceschi, L. (2014). Regime-building, identity-making and foreign policy: neo-Eurasianist rhetoric in post-Soviet Kazakhstan. *Nationalities Papers*, 42(5), 733-749.
- Anderson , Benedict , (1997) , *Imagined Communities : Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* , London , verso
- Baines, G. (1998). The rainbow nation? Identity and nation building in post-apartheid South Africa. *Mots pluriels*, 7(1998), 1-12.
- Beacháin, D. Ó., & Kevlihan, R. (2015). Imagined democracy? Nation-building and elections in Central Asia. *Nationalities Papers*, 43(3), 495-513.
- Breton, R. (1988) From ethnic to civic nationalism. English Canada and Quebec, *Ethnic and Racial Studies*, 11(1), pp. 85-102.

- Connor, Walker, (1972), "Nation-Building or Nation-Destroying?", *World Politics*, 24(3): 319-355.
- Derichs, C., & Heberer, T. (2006). Introduction: Diversity of nation-building in east and southeast Asia. *European Journal of East Asian Studies*, 5(1), 1-13.
- Frckoski, L. D. (2000). Certain aspects of democracy in multiethnic societies. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 4(4).
- Gellner, A. (2016). Defining the Term and Content Nation (A Necessary Condition for Understanding the Terms "Nationality" and "National Minority"). *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 9(1), 97-110.
- Gerschewski, Johannes (2013) "The Three Pillars of Stability: Legitimation, Repression, and Co-optation in Autocratic Regimes." *Democratization* 20 (1): 13-38.
- Ghazi, Abolfazl, (2015) Constitutional Rights and Political Institutions, Tehran, Mizan Publications, [in Persian]
- Gill, S. K (2014). Language, nation-building and identity formation in a multi-ethnic society. *Language Policy Challenges in Multi-Ethnic Malaysia*, 17-33.
- Grotenhuis, R. (2016). Nation-building as necessary effort in fragile States (p. 200). Amsterdam University Press
- Hechter, Michael (2000). *Containing Nationalism*. Oxford: Oxford University Press,.
- Isaacs, R., & Polese, A. (2015). Between "imagined" and "real" nation-building: Identities and nationhood in post-Soviet Central Asia. *Nationalities Papers*, 43(3), 371-382.
- Kamenka, E. (1976). *Nationalism: The nature and evolution of an Idea*. NewYork: St. Martin's Press.
- Kamrava, M. (2020). Nation-Building in Central Asia: Institutions, Politics, and Culture. *The Muslim World*, 110(1), 6-23.
- Karl Wolfgang Deutsch, William J. Folt, eds (1966), *Nation Building in Comparative Contexts*, New York, Atherton
- Koch, N. (2013). Sport and soft authoritarian nation-building. *Political geography*, 32, 42-51.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). Compartmentalized ideology and nation-building in non-democratic states. *Communist and Post-Communist Studies*, 52(3), 247-257.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). Compartmentalized ideology and nation-building in non-democratic states. *Communist and Post-Communist Studies*, 52(3), 247-257
- Kymlicka, Will.(2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. New York: Oxford University Press.
- Lecours, A. (2000). Ethnic and civic nationalism: towards a new dimension. *Space and Polity*, 4(2), 153-166.
- Lidija R. Basta Fleiner (2008), Nation Building and Diversity: Work Session 1: Can Unity and Diversity be Reconciled? Work Session 13: Can Deep Differences be Accommodated?, Building on and Accommodating Diversities, pp77-88,

397 Abstract

- Lijphart, Arend (2004). "Constitutional Design for Divided Societies." *Journal of Democracy* 15 (2): 96–109.
- Lustick, Ian S., Dan Miodownik, and Roy J. Eidelson (2004). "Secessionism in Multicultural States: Does Sharing Power Prevent or Encourage It?" *American Political Science Review* 98 (2): 209–229.
- Marat, E. (2009). Nation branding in Central Asia: A new campaign to present ideas about the state and the nation. *Europe-Asia Studies*, 61(7), 1123-1136.
- Mojtahedzadeh, Pirouz (2016), Political Geography and Geographic Policy, Tehran, Samt Publications, [in Persian]
- Mylonas, H. (2017). Nation-building. Oxford University Press.
- Mylonas, Harris (2012). *The Politics of Nation-Building: Making Co-Nationals, Refugees, and Minorities*, New York: Cambridge University Press
- Ozkrimli, Omut (2018), the latest debates about nationalism, a critical review, translated by Taher Asgharpour, Tehran, Negah Maasar, [in Persian]
- Rabat, Edmon (2013), Introduction to Fundamental Rights, translated by Khairullah Parvin, Tehran, Jangal Publications, [in Persian]
- Rahmanzadeh Heravi, Mohammad (2013), Nation, Nation and Nation in Iran, Tehran, Ame Publications, [in Persian]
- Rustow, Dankwart A. 1970. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model." *Comparative Politics* 2 (3): 337–363.
- Seyed Javad, Miri (2017), Continuity and discontinuity of reflection in the logic of transformation of Iranian identity and nationality, Tehran, Naqd Farhang Publications, [in Persian]
- Seyyed Javad, Miri, Hedayati, Bitā (2017), Identity and peace, re-reading the fundamental components of identity and peace in the contemporary world, Tehran, Naqd Farhang publishing house, [in Persian]
- Sheth, D. L. (1989). Nation-building in multi-ethnic societies: The experience of South Asia. *Alternatives*, 14(4), 379-388.
- Smith, A. (1991) *National Identity*. London: Penguin Books.
- Stewart, K. L. (2021). Democratic and Autocratic Nation Building. *Nationalities Papers*, 49(2), 205-212.
- T.K. Oommen,(2008), Nation Building and Diversity, Building on and Accommodating Diversities, p.p.21-36,
- T.Y. Khabaryeva (2017), Contemporary Challenges of Ethnic Destiny Determination, translated by Kabulshah Idris F., Qom, Mofid University Publications, [in Persian]
- Taheri-Attar, Ghazaleh (2012), "Designing and explaining the model of sustainable nation-building", Strategic Policy Research Quarterly, second year, number 7, winter (serial number 37), pp. 34-67, [in Persian]

- Wimmer, A. (2015). Nation building. A long-term perspective and global analysis. *European Sociological Review*, 31(1), 30-47.
- Wimmer, A. (2018). Nation building: Why some countries come together while others fall apart. *Survival*, 60(4), 151-164.

ملت سازی در جوامع متکثر: تأملی در الگوهای حق مدار و اقتدارمحور

علی اکبر گرجی آزتدریانی*
شهریار حسینی**

چکیده

ملت سازی فرایند ساخت ملت و متحد کردن مردم ذیل حاکمیت یک دولت در جغرافیایی مشخص است. فراگرد ملت سازی مبتنی بر یک الگوی مشخص و پذیرفته شده جهانی نیست. به عبارتی ملت گاهی براساس عوامل عینی همچون نژاد، قوم، زبان، فرهنگ و مذهب ساخته می شود و گاهی نیز بر اساس عوامل ذهنی مبنی بر مؤلفه های هنجاری و سیاسی ایجاد می شود. روند ملت سازی در میان یک جامعه متکثر روندی بغرنج و پیچیده است؛ زیرا هم می تواند در چنین جامعه ای پایداری را به ارمغان بیاورد و هم می تواند جنگ های داخلی قومی و بی ثباتی را پدید آورد. از این رو پژوهش حاضر با رویکردی حقوقی، سیاسی و تفسیری از متون گردآوری شده به شیوه کتابخانه ای، درصدد پاسخ به این سوال است که چه الگوهایی سبب همزیستی مسالمت آمیز گروه های متنوع یا روابط قهرآمیز آن ها در امر ملت سازی می شود؟ برآیند پژوهش اینکه ملت سازی با الگوی حق مدار پایدار خواهد ماند؛ زیرا حقوق بنیادین تمامی گروه ها و طیف ها را در روند ساخت ملت تضمین می کند؛ اما در فراگرد ملت سازی با ماهیت اقتدارمحور شاید مدت مدیدی بتواند گروه های متکثر را ذیل اقتدار نظام سیاسی کنترل کند و در ظاهر پایدار باشد؛ لیکن احتمال اضمحلال دولت-ملت و تغییر مداوم مولفه های هویت ملی در این ساختارها وجود دارد.

کلیدواژه ها: ملت سازی، ناسیونالیسم، چندفرهنگی، حقوق شهروندی، تکثر قومی.

* دانشیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، Gorji110@yahoo.fr
** کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، amir.shahriar.hoseini@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸

۱. مقدمه

وجود تنوعات قومی، فرهنگی، زبانی و مذهبی یک واقعیت غیرقابل اجتناب در میان کشورهای جهان است؛ این تنوعات مادامی که در روند ملت‌سازی قرار می‌گیرند به یک مسئله بسیار مهم تبدیل می‌شوند. تنوعات به‌سان یک مسئله هم می‌توانند ملت‌سازی را به نقطه پایدار برسانند و هم می‌توانند آتش جنگ‌های داخلی را شعله‌ور نمایند. در این میان اغلب دولت‌ها، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم سیاست‌های فرهنگی همگن را اتخاذ می‌کنند که بتوانند تنوعات را با همانندسازی قومی به نام وحدت و یکپارچگی ملی حل‌وفصل نمایند؛ زیرا تنوع قومی و فرهنگی را به‌نوعی مانع ایجاد دولت ملی قلمداد می‌نمایند. در این فرایند نوع و شدت اتخاذ سیاست‌های یکپارچه‌سازی به میزان دلبستگی گروه‌های قومی به مؤلفه‌های ذاتی‌شان بستگی دارد، به‌همین دلیل برخی از گروه‌های قومی به‌خوبی درهم ادغام شده و بدون مقاومت به یکدیگر پیوسته‌اند.

لیکن مشکل زمانی ایجاد می‌شود که تنوعات قومی درمقابل سیاست‌های همگن‌سازی فرهنگی، در جریان ملت‌سازی مقاومت نشان می‌دهند؛ در این حالت روند ملت‌سازی با مشکلاتی مواجه است و ملت تکوین‌یافته از چنین روندی نیز سست و متزلزل خواهد بود. در این راستا گاهی دولت‌ها برای کسب مشروعیت سیاسی در اکمال روند ملت‌سازی، فقط به مؤلفه‌ها و خصوصیات گروه قومی اکثریت متوسل می‌شوند و مؤلفه‌های قومی اکثریت استفاده ابزاری می‌نماید. به عبارتی مؤلفه‌های یکی از گروه‌ها به‌عنوان عناصر هویت ملی شناخته می‌شود و دیگر گروه‌ها را با فشارهای مختلف به سمت جذب هدایت می‌نمایند. گروه قومی اکثریت پشت هژمونی قدرت پنهان می‌شود و سایر گروه‌ها را به انحطاط می‌کشاند. اینجا همان نقطه‌ی عطفی است که سبب شعله‌ور شدن منازعات قومی در درون یک کشور می‌شود. در همین راستا، کاستلز با مطرح کردن مفهوم هویت‌های مشروعیت بخش بر نقش نهادهای قدرت در ایجاد هویت افراد در جامعه تاکید می‌نماید. به زعم وی این هویت‌ها توسط نهادهای غالب ساخته شده تا سلطه خود را برکنشگران جامعه گسترش دهند و آن را توجیه کرده و عقلانی نمایند (میری، هدایتی، ۱۳۹۷: ۴۲). در این میان برخی ممکن است ناآگاهانه هویت‌هایی که از سوی نهادهای غالب حاکم القا می‌شود را منفعلانه بپذیرند و برخی ممکن است آگاهانه، هویت خود را انتخاب کنند. کاستلز به دو حالت هویتی، «هویت‌های مقاومت» و «هویت‌های برنامه دار» بر انتخاب آگاهانه تاکید می‌کند. به عقیده وی هویت مقاومت در کنشگرانی مطرح می‌شود که توسط منطق سلطه بی‌ارزش

دانسته شده‌اند. شیواتر اینکه این هویت‌ها همان هویت‌هایی هستند که برخلاف هویت‌های القا شده توسط نهادهای غالب حاکم ظهور می‌یابند. هویت‌های برنامه‌دار نیز هویت‌هایی هستند که هدفشان ایجاد تغییرات اجتماعی از طریق ارزش‌های جدید در جامعه هستند. به عبارتی کنشگران اجتماعی با توجه به ظرفیت فرهنگی که در اختیار دارند در صدد ایجاد هویت جدید می‌شوند که موقعیت‌ها را دوباره در جامعه تعریف کند. با این حال هویت‌های مقاومت می‌تواند تضادها و تعارضات مختلفی را امر ملت‌سازی و ایجاد هویت ملی ایجاد کند (میری، هدایتی، ۱۳۹۷: ۴۳-۴۴).

به عبارتی یکی از بنیادی‌ترین علل‌هایی که در جوامع متکثر سبب اعمال خشونت آمیز همچون پاکسازی، کشتار و نسل‌کشی در امر ساخت ملت می‌شود؛ عدم پذیرش تنوع و تکثر هویت‌هاست. هویت در تکاپوی تبیین «کیستی؟» فردی و گروهی است با توجه به اینکه دوران مدرن، دوران تکثر هویت‌ها است؛ لیکن برخی دولت‌ها شالوده‌ی هویت ملی خود را بر انکار و عدم پذیرش تکثر قرار می‌دهند. تنوع هویت‌ها واقعیت دولت‌های ملی است؛ به نوعی تمامی انسان‌ها دارای هویت‌های مختلف از جمله هویت جنسیتی، حرفه‌ای، زبانی، فرهنگی، مذهبی، قومی و ملی هستند که به طور مداوم آن‌ها را براساس شرایط مرتب و بازآرایی می‌کنند. با این حال هیچ نیازی به پاک کردن یا انکار هویت‌های خاص در امر ملت‌سازی وجود ندارد (Grotenhuis, 2016: 154). به طور کلی هویت یک سازه ذهنی است که قابلیت تغییر و تطور را دارد (میری، هدایتی، ۱۳۹۷: ۲۱). شیواتر اینکه هویت دارای یک پوسته سخت نیست، بلکه یک امر سیال است (میری، ۱۳۹۷: ۴۱). در این میان جنکینز هویت را به دو قسم اولیه و ثانویه تقسیم می‌کند. وی مولفه‌هایی همچون «خود بودن»، «انسان بودن»، «جنسیت»، «روابط خویشاوندی» و «قومیت» را در زمره هویت‌های اولیه در نظر می‌گیرد که در مراحل اولیه زندگی در دوران کودکی در ارتباط با گروه نخستین شکل می‌گیرند. به زعم وی مابقی هویت‌ها جزو هویت‌های ثانویه هستند که در مراحل بعدی زندگی در حوزه اجتماع بروز می‌یابند. با توجه به اینکه وی تمامی هویت‌ها را هویت اجتماعی میداند که قابلیت تغییر دارند لیکن هویت‌های اولیه را نسبت به هویت ثانویه مستحکم‌تر و تاحدودی کمتر مورد تغییر قرار می‌گیرند. به زعم وی هویت قومی، هویت اولیه و هویت ملی نیز هویت ثانویه محسوب می‌شود (میری، هدایتی، ۱۳۹۷: ۲۱). به همین دلیل فراگرد ساخت ملت و هویت ملی در یک کشور متکثر قومی و فرهنگی فرایندی سخت و پیچیده است.

ملت‌سازی و ایجاد هویت ملی گاهی می‌تواند به آشتی و پذیرش تنوع همچون مالزی، هند، آفریقای جنوبی، سوئیس ختم شود و گاهی نیز می‌تواند به جنگ‌ها و مشکلات هویت خواهانه و جنگ‌های قومی همچون اتیوپی، نیجریه، عراق، افغانستان، میانمار و غیره ختم شود (Lidija R. Basta Fleiner, 2008). نیک میدانیم، بنیادی‌ترین علت نسل‌کشی‌ها، پاکسازی‌های قومی ریشه در تعصب، تبعیض و تکیه بر مولفه‌های عینی ملت‌سازی همچون نژاد یا زبان دارد. به عبارتی نسل‌کشی و قتل عام در دوسوم درگیری‌ها در نیم قرن اخیر به دلیل خشونت‌های قومی بوده است که می‌توان به نسل‌کشی مسلمان بوسنی، رواندا، کامبوج و همچنین هولوکاست یهودیان در هنگامه جنگ جهانی دوم اشاره نمود که همگی به نوعی ریشه در تعصب مذهبی، قومی و نژادی داشته که امر ملت‌سازی و ایجاد هویت ملی صلح مداری را به مخاطره انداختند (میری، هدایتی، ۱۳۹۷: ۷۱-۷۳).

مفاهیمی چون ملت، ملت‌سازی، ملی‌گرایی سالیان متمادی ذهنیت محققان را به خود مشغول کرده است. برخی نظریه پردازانی همچون فیشته (۱۸۰۸) در اثر خود تحت عنوان «خطاب به ملت آلمان»، ملت را با معیارهای عینی مانند ویژگی‌های مشترک تعریف کرد. برای فیشته، زبان یک پدیده طبیعی بود. در واقع، در نظر او داشتن یک زبان مشترک، مرزهای طبیعی یک ملت را مشخص می‌کند (Mylonas, 2017). به عبارتی می‌توان مولفه‌ی قومی و زبانی را در نگاه فیشته به ملت برجسته دانست. هردر نیز در کتاب «فلسفه دیگری از تاریخ و برگزیده نوشته‌های سیاسی» نگاه قومی به ملت دارد؛ تا جایی که وی را از پدران ناسیونالیسم رمانتیک می‌دانند (Mylonas, 2017). در مقابل هستند کسانی چون ارنست رنان که در اثر خود تحت عنوان «ملت چیست؟» به نگاه قومی و رمانتیک نسبت به ملت انتقاداتی وارد می‌کند.

در این راستا در پیرامون امر ملت‌سازی سؤالاتی بنیادین به ذهن متبادر می‌شود که «چگونه مردم ذیل مفهوم ملت می‌توانند در جوامع متکثر بدون درگیری جدی قومی، فرهنگی در صلح و آرامش با یکدیگر زندگی کنند؟»، «نقطه عطف دموکراتیک و حق مدار بودن فرایند ملت‌سازی در چیست؟»، «چرا رهبران اقتدارگرا و مستبد در امر ملت‌سازی دخالت می‌کنند؟» و «تأثیرات ملت‌سازی بر دوام رژیم سیاسی آنها چیست؟».

به فرض ما با رویکرد حقوق عمومی شاید بتوان امر ملت‌سازی را به دو گرایش دموکراتیک و اقتدارگرا منقسم نمود. به عبارتی ملت‌سازی با ماهیت دموکراتیک و حقوق‌خواه بیشتر درصدد پاسخ به این است که، با کاربست چه نوع سازوکاری در امر ملت‌سازی

می‌تواند به شهروندمداری، صلح و آزادی رسید و از ایجاد خشونت‌های داخلی قومی و فرهنگی جلوگیری نمود؟ گفتمان دموکراتیک بر مبنای به رسمیت شناختن تنوعات قدم برمی‌دارد و اغلب الزامات خاص هنجاری و نهادی در راستای صیانت از حقوق بنیادین بشر را برای تکمیل روند ملت‌سازی در نظر می‌گیرد. حال آنکه ملت‌سازی با ماهیت اقتدارگرا، وسیله‌ای در ید رهبران و احزاب سیاسی حاکم برای حفظ قدرت و کسب مشروعیت خواهد بود. به عبارتی اگر یک رژیم اقتدارگرا بتواند حس وحدت و غرور ملی را در میان اکثریت _ حتی فرضی _ یا حتی بخشی از جمعیت ایجاد کند، می‌تواند مشروعیت کسب نماید و هم با کمترین تلاش مردم را به فرمانبرداری وادارد.

بنابراین منظور پژوهش حاضر از عبارت حق مدار، این است که در روند ساخت ملت و هویت ملی حداقل حق‌ها و آزادی‌های بشر از جمله حق حیات که به نوعی بنیادی‌ترین حق بشر است؛ در جوامع متکثر مورد پذیرش واقع شود. وجود تنوعات قومی در یک کشور به خودی خود، هراس‌انگیز نیست؛ آن چیزی که تنوع قومی یا مذهبی را خطرناک جلوه می‌دهد؛ اتخاذ سیاست‌های کلان، رفتار نخبگان و نوع ایدئولوژی حاکم خواهد بود. طبیعتاً اتخاذ تصمیمات در راستای انکار یا اتهام به گروه‌های اقلیت سبب رادیکال شدن جریان‌ات ملت‌سازی در جامعه می‌شود و گروه حاکم را به حذف و گروه اقلیت را به واگرایی تشویق می‌کند. یعنی نقطه تهدید در جایی است که در تکامل مفهوم ملت بودگی، دولت و نخبگان مانع از احقاق حقوق فرهنگی، زبانی گروه‌های اقلیت می‌شوند. از این‌رو پژوهش حاضر با روشی تحلیلی - توصیفی و با رویکردی حقوقی-سیاسی از متون گردآوری شده به شیوه کتابخانه‌ای پس از واریسی مفهوم ملت و ملت‌سازی با تقسیم الگوهای حق‌مدار و اقتدارمحور و نشانه‌های آنها این بحث را پیش خواهد گرفت.

۲. ملت و ملی‌گرایی؛ مفهومی غامض و مرموز

نخستین شرط تکوین و پدیدآوری ملت و دولت وجود گروه‌های انسانی است که جمعیت جامعه سیاسی را شکل می‌دهند. این گروه‌های انسانی در وضعیت پیشامدرن در قالب طایفه و قبیله سازماندهی شده بودند اما با گذر زمان گروه‌های انسانی به یکدیگر نزدیک شده و روابط اجتماعی مدرن را پدید آوردند (قاضی، ۱۳۹۵: ۱۹۳-۱۹۴؛ ادمون رباط، ۱۳۹۳: ۵۰). اصطلاح ملت یا ناسیون تحولات پیچیده تاریخی را از یک فهم وهن‌انگیز به سمت مفهوم امروزی خود پشت سر نهاده است (رک: اوزکریملی، ۱۳۹۸: ۲۹-۳۱).

برخلاف گفتمان ازلی‌انگاران که ملت و هویت ملی را ازلی می‌دانند؛ به زعم برخی ملت، پدیده‌ای تقریباً نوین است و از پایان سده هجدهم، در اروپا و سپس در قاره‌های دیگر ظهور یافته است (احمدی، ۱۳۹۶: ۷). به عبارتی، بعد از عصر روشنگری و انقلاب فرانسه واژه ملت به عنوان مفهومی سیاسی و حقوقی مدرن مقارن با تکوین ملت-دولت‌ها مظهري از مردمان در جامه شهروندی در نظر گرفته شد (نواصری، ۱۴۰۰: ۱۷). بدین سبب برخی معتقدند که ملت در مفهوم نوین آن حاصل نظام سرمایه‌داری، انقلاب بورژوا دموکراتیک و پیامدهای ناگزیر آن است. به زعم آن‌ها با بروز انقلاب‌ها اغلب دولت‌های نوین مشروعیت خویش را به جای شخص پادشاه یا کلیسا از ملت کسب می‌کردند. براین اساس انقلاب کبیر فرانسه با فریاد «زنده باد ملت» به جای زننده باد پادشاه پدید آمد و یکی از اصلی‌ترین شعارهای انقلابی که چنین ملت نوینی سر می‌دادند «آزادی، برادری و برابری» بود (رحمان‌زاده هروی، ۱۳۹۳: ۱۷۰-۱۷۱). این در صورتی است که سلطنت‌طلبان در انقلاب فرانسه می‌کوشیدند تا پادشاه را مظهر وحدت ملی معرفی کنند، لیکن در مقابل نه تنها انقلابیون فرانسوی اینگونه نمی‌پنداشتند بلکه ملت را به گونه‌ای تعریف کرده بودند که حتی اشراف و پادشاه را شامل نمی‌شد (مجتهدزاده، ۱۳۹۶: ۷۱).

از این‌رو، با گذر از تشتت درخاستگاه اصطلاح ملت، نظریه‌پردازان بسیاری به زعم خویش با تکیه بر عناصر مختلف عینی و ذهنی در تکاپوی تعریف آن بودند. ارنست رنان ملت را به عنوان یک اصل معنوی در نظر می‌گیرد که توسط دو عنصر میراث مشترک از خاطره‌هاست در گذشته و تمایل به بودن در کنار یکدیگر برای آینده به وجود آمده است (Gellner, 2016: 98). ملت به زعم جان استوارت میل، پیوند گروهی از مردم، بر مبنای دلبستگی به چیزی مشترک است، به طوری که این دلبستگی در میان آن‌ها، در سایر گروه‌های انسانی یافت نشود. این دلبستگی آن‌ها را به سمت تشکیل و پیروی از یک حکومت سوق می‌دهد. در این میان برخی مولفه‌ها همچون احساس هویت نژادی، محدودیت‌های جغرافیایی و سرزمینی ممکن است سرچشمه‌ی این دلبستگی باشد (رحمان‌زاده هروی، ۱۳۹۳: ۱۷۴).

ملت‌سازی فرایندی است که با تغذیه از منبع ایدئولوژی ناسیونالیستی، سبب حرکت نخبگان به سمت ایجاد یک ملت می‌شود. بنابراین ملت‌سازی روند ساخت یا به‌نوعی ترمیم پیکره ملت و ایجاد هویت ملی با استفاده از قدرت دولت است (Deutsch, William, 1966). هدف از ملت‌سازی اتحاد مردم در درون دولت است به طوری که از لحاظ سیاسی در بلند

مدت پایدار باقی بمانند. برخی معتقدند که قدرت مشروع در دولت‌های ملی مدرن از اکثریت مردم منبعث می‌شود، بنابراین ملت‌سازی فرآیندی است که از طریق‌اش، این اکثریت مردمی ساخته می‌شود (Harris, 2012: 17).

ملت‌سازی مبین همسویی مبسوط میان دولت و جامعه می‌باشد که درصدد بسط یک هویت مشترک است. در فهم عناصر سازنده ملت‌سازی نیز میان نظریه‌پردازان اختلاف نظر وجود دارد. به عبارتی دویچ بر نقش روابط اجتماعی و انسجام ملی در تکوین یک ملت تأکید دارد. برخی دیگر همچون بندیکس بر گسترش و توسعه حقوق شهروندی و مشارکت سیاسی افراد جامعه اشاره می‌کند. اندرسون، ملت را نوعی جامعه تخیلی قلمداد می‌نماید که ملت‌سازی بر مبنای عوامل ذهنی بسط و توسعه یافته است (Anderson, 1997). کانر (Connor, 1972) و به تبع آن آنتونی اسمیت (Smith, 1991) ضمن مدرن قلمداد نمودن ملت، بر نقش مهم و موثر گروه‌های قومی در روند ملت‌سازی تأکید دارد و معتقدند که ملت‌ها ریشه قومی دارند (طاهری عطار، ۱۳۹۲: ۳۶-۳۷). هچتر هم ملت‌ها را به عنوان «گروه‌های قومی متمرکز در قلمرو» تعریف می‌کند (Hechter, 2000: 14). به زعم هردر نیز ملت، ادامه طبیعی روابط خویشاوندی و قبیله‌ای است که به مرور زمان سبب ملت‌سازی می‌شوند، به زعم وی وجود گروه‌های قومی جوهر یک ملت را تشکیل می‌دهند و این ملت از لحاظ بیولوژیکی متکی به مولفه‌ی نژادی خواهد بود (Gellner, 2016: 107).

با این حال به‌طور کلی می‌توان بین دو نوع ملت‌سازی، قومی و مدنی که حاصل آن به ترتیب دو نوع ملت، فرهنگی و سیاسی است، قائل به تفکیک شد. ملت‌سازی بر مبنای قومیت و فرهنگ با مولفه‌های عینی از ملت قابل تعریف است که از معیارهای زبانی، مذهبی و نژادی برای تعیین عضویت استفاده می‌کند. در این مورد باید افزود، اگرچه بدون شک زبان مشترک به ایجاد و تقویت هویت ملی کمک می‌کند، اما چنین عواملی برای ملت‌سازی کافی نیستند. به عبارتی بسیاری از ملت‌های ساخته شده با احساسات ملی قوی، زبان‌های مختلف، ادیان و به نوعی نژادهای متفاوتی دارند اما در کنارهم یک ملت را تشکیل داده‌اند، که چه بسا ملت‌سازی پایداری را هم طی نموده‌اند. در این میان می‌توان به ملت‌سازی سوییس اشاره نمود (Adamová, Lojek, 2016: 98).

در مقابل ملت‌سازی قومی، ملت‌سازی مدنی و سیاسی با تعریف ذهنی وجود دارد که معیارهای عینی را به عنوان استثنا می‌پذیرد ولی بیشتر بر اراده آزاد افراد تأکید دارد (Lecours, 2000: 153). ملت‌سازی بر اساس فرهنگ، زبان و تبار، ملت را به مثابه یک پدیده

ارگانیک در نظر می‌گیرد که عضویت افراد در آن غیرارادی است و از بدو تولد به نوعی عضویت آنان در ملت ثبت شده است. این نوع ملت‌سازی برای مولفه‌های فرهنگی نقشی متجانس با امورسیاسی در نظر می‌گیرد که آرمان چنین ملت‌سازی وجود ملتی با فرهنگی همگن است. به طور کلی این نوع ملت‌سازی تنوعات فرهنگی، قومی، زبانی را انحرافات نامیدار قلمداد می‌نماید (Breton, 1988: 87). در حالی که ملت‌سازی مدنی یا سیاسی همگنی فرهنگی را با مفهوم ملت برابر نمی‌داند و به نوعی ملت را با استفاده از مولفه‌های فرهنگی تعریف نمی‌کند؛ بلکه آن را جامعه‌ای از قوانین و نهادهای دموکراتیک می‌داند. به همین دلیل در ملت‌سازی مدنی بیشتر بر ابعاد حقوقی تاکید می‌شود (Smith, 1991: 11-9). به عبارتی تنها پیش نیاز برای عضویت در ملت مبتنی بر تفکرات مدنی و سیاسی، تعهد فردی به چارچوب قانونی و سیاسی خواهد بود. تعریف کلاسیک ارنست رنان از ملت به عنوان «همه‌پرسی روزانه» نیز ماهیت داوطلبانه این نوع ملت‌سازی را نشان می‌دهد (Lecours, 2000: 153).

به نظر می‌رسد در ملت‌سازی مدنی نیز مولفه‌های فرهنگی و قومی وجود دارد؛ اما نکته مهم در پذیرش برابر آنها و بی‌طرفی امر سیاسی بر آنهاست. با این حال به زعم ما مفهوم ملت باید فراتر از مولفه‌های قومی در نظر گرفته شود. به عبارتی اگر اجزای ساخت ملت همان اجزای ساخت قومیت باشد دیگر مفهوم ملت وجود نخواهد داشت. برخی معتقدند که ملت همان قومیت است بدون داشتن حاکمیت یک دولت، شاید فرق مهم قومیت و ملت در نبود یک حاکمیت باشد؛ اما به زعم ما مولفه‌های قومی حداقل در یک کشور چندقومی نمی‌تواند بر مفهوم ملت تسری یابد. شیواتر اینکه در این صورت ما مفهوم ملت را که می‌توانست موسع و حق‌مدار تعریف شود تا مولفه‌های قومی پایین خواهیم کشید که در این صورت ظرفیت مفهوم ملت مضیق خواهد بود که نخواهد توانست دیگری را تحمل نماید. در حالی که تضاد و چالش زمانی ایجاد خواهد شد که مولفه‌های یکی از گروه‌های قومی در یک کشور چندقومی خود را به عنوان مفهوم ملت به دیگری تحمیل نماید. این نقطه همان جایی است که مفهوم قومیت و ملت یکی پنداشته شده است. نکته بعدی، اگر قومیت را همان ملت بدانیم یعنی برای هرکدام از گروه‌های قومی یک ناسیونالیسم نیز در نظر گرفته‌ایم که در یک کشور چندقومی این مسئله ما را با چالش‌های بسیار جدی مواجه خواهد نمود. ما مفهوم ملت را امری مدنی و شهروندمدار در نظر می‌گیریم؛ که با هویت‌های متکثر قومی، فرهنگی و مذهبی در تضاد نیست؛ بلکه به مثابه یک چتر به شکل

برابر هویت‌ها را در خود محفوظ می‌دارد. با توجه به اینکه تعریف ملت می‌تواند نسبت به تک قومی یا چندقومی بودن کشور متفاوت باشد. تعریفی که ما از ملت در یک جامعه متکثر داریم تعریفی مدنی و حقوقی است که بیان می‌دارد: «ملت مفهومی فراتر از قومیت، نژاد و مذهب؛ تصویری عدالت‌محور از یک قرارداد اجتماعی فراگیر، شهروندمدار است که بر اساس حق‌ها و آزادی‌های بنیادین بشر، یک مجموعه سیاسی و حقوقی گروهی از انسان‌ها با پیشینه، آینده و منافع مشترک ذیل حاکمیت یک دولت ایجاد می‌نماید؛ که حس تعلق خاطر به یکدیگر دارند».

ایده‌آل غایت ملت یعنی زیست مشترک مسالمت‌آمیز جمعی بر مبنای اصول حقوق شهروندی و حقوق بشر، اگر این مفهوم از ملت حادث نشود؛ و همچنان مداومت بر تحمیل مولفه‌های قومی، فرهنگی، مذهبی خاص بر دیگران به نام ملت وجود داشته باشد؛ پس چه اصراری برای کنارهم ماندن ذیل یک ملت وجود خواهد داشت؟

۳. الگوی حق‌مدار ساخت ملت؛ روندی آهسته اما پایدار

همانطور که سابق براین نیز گفته شد منظور پژوهش حاضر از ملت‌سازی حق‌مدار؛ یعنی ساخت یک هویت جمعی پایداری که حقوق اعضای خود را به رسمیت بشناسد. به زعم ما، در پس ساخت ملت باید عدالت مد نظر باشد؛ یعنی این روند نتیجه یک توافق منصفانه، متکی به حق‌ها و آزادی‌های بنیادین بشر بدون در نظر گرفتن امتیاز ویژه برای طرف‌های قرارداد باشد؛ در این صورت است که می‌توان به تکرگرای، مدارا و حقوق شهروندی در یک کشور دست یافت. از آنجا که شهروندی در نظم مدرن پایه و اساس حاکمیت است، بنابراین شهروندی دولت نباید به هویت‌های دیگر فرد بستگی داشته باشد؛ زیرا جامعه سیاسی از جامعه فرهنگی، قومی یا مذهبی متمایز است (Grotenhuis, R. 2016: 156). فرایند ملت‌سازی باید به این معنا باشد که یک جامعه عادلانه را توسعه دهد و با ایجاد یک اخلاق اجتماعی موجب تسهیل همزیستی گروه‌های متنوع در درون دولت شود، یعنی اینکه بر پلورالیسم به عنوان یک ارزش اجتماعی تأکید نماید. از این رو این امر منجر به پرورش عدالت و هویت ملی حق‌مدار می‌شود (Oommen, 2008: 22). در این راستا به زعم برخی هویت ملی یک هویت فراگیر است، که توسط گروه‌های مختلف قومی، زبانی و مذهبی به اشتراک گذاشته می‌شود، مانند لایه‌ای یا پوستی که هویت گروهی آن‌ها را پوشش می‌دهد یا با هم نگه می‌دارد (Grotenhuis, R. 2016: 155).

بنابراین کنشگری‌های نخبگان در اتخاذ سیاست‌های کلان و کاربست نهادها و هنجارهای مختلف در یک کشور متکثر می‌تواند امر ملت‌سازی را به سمت مسیرهای حق‌محور رهنمون سازد؛ یعنی باید بدانند که کدام مؤلفه‌ها باید در ملت‌سازی گنجانده شوند و کدام ویژگی‌ها باید کنار گذاشته شوند. به عبارتی ارائه روایت‌های تاریخی مشترک، پذیرش پلورالیسم، ظرفیت‌پذیری بالای دولت و بی‌طرفی آن می‌تواند عامل موثری در این مسیر باشد. در این بخش به چگونگی این روند نگاهی خواهیم داشت.

۱.۳ تنظیم مرزهای جامعه سیاسی؛ افزایش ظرفیت مفهوم ملت و دولت

طبق نظر راستو بدیهی است که پیش نیاز اصلی برای اكمال دموکراتیک روند ملت‌سازی؛ «توافق بر مرزهای جامعه سیاسی» است (Rustow, 1970). از جمله‌ی فوق چنین استنباط می‌شود که برای پیشبرد روند ملت‌سازی دموکراتیک در یک جامعه متنوع باید مرزهای جامعه سیاسی طوری تنظیم شود که تمامی گروه‌های متنوع و طیف‌های سیاسی به شکل برابر در جامعه سهیم باشند و به گونه‌ای نباشد که مرزهای جامعه سیاسی به نفع گروه قومی غالب یا یک ایدئولوژی تنظیم شود که توانایی این را داشته باشد؛ مرزهای جامعه سیاسی را محدود نماید. به نوعی ملت‌سازی باید فرآیندی فراگیر و چندجانبه باشد که فرصت مشارکت را برای همه گروه‌ها در تعریف ویژگی‌های هویت ملی فراهم کند؛ یعنی تمامی گروه‌های هویتی درون کشور در این فرآیند دخیل باشند و هر یک از آن‌ها از مخزن مولفه‌های هویتی خود برای ملت‌سازی استفاده نمایند (Grotenhuis, 2016: 160). از نظر ویمر، برابری سیاسی بین گروه‌های قومی یک عنصر کلیدی تعیین‌کننده ملت‌سازی است به‌زعم وی ملت‌سازی موفق خود را در ایجاد «روابط سیاسی بین شهروندان و دولت که از شکاف‌های قومی می‌گذرد و اکثریت‌ها و اقلیت‌های قومی را در یک آرایش قدرت فراگیر ادغام می‌کند» نشان می‌دهد (Wimmer, 2018).

تنظیم حق‌مدار مرزهای جامعه سیاسی نشان دهنده محدود نکرد ظرفیت دولت و ملت خواهد بود. از این‌رو، باید تمام گروه‌ها و نیروهای سیاسی را برای تکامل ملت و دولت بکارگرفت؛ در این صورت تمامی اجزا جامعه به شکل برابر در مشروعیت‌بخشی به دولت مشارکت خواهند داشت و سلطه‌ای از منظر ایدئولوژیکی یا قومی وجود نخواهد داشت. طرفداران روند ملت‌سازی حق‌روا سعی در ایجاد احساس تعلق به مفهوم ملت در میان همه شهروندان فارغ از قومیت یا نژاد دارند (Stewart, 2021: 2). حُسن دیگر تنظیم مرزهای

حق‌مدار جامعه سیاسی این است که هر رژیم سیاسی نمی‌تواند مفهوم ملت را دگرگون کرده یا براساس ایدئولوژی خود هویت‌ملی را تعریف نماید؛ مادامی که ظرفیت دولت و ملت بالا باشد می‌تواند تفاوت‌های سیاسی و همچنین چندفرهنگی را نیز به رسمیت بشناسد.

در تنظیم جامعه‌سیاسی نقش جامعه مدنی (احزاب، اتحادیه‌های داوطلبانه شهروندی، اتحادیه‌های حرفه‌ای، سازمان‌های غیردولتی، انجمن‌های مذهبی، فرهنگی، زنان و جوانان) در ملت‌سازی حائز اهمیت است؛ یعنی یک روند پایین به بالا را متبادر می‌سازد که می‌تواند با برنامه‌ریزی دموکراتیک سرمایه‌های اجتماعی را سازماندهی نماید (Grotenhuis, 2016: 164). سوئیس یک نمونه کلاسیک و موفق آن است؛ در این کشور سازمان‌های جامعه مدنی (کلوپ‌های تیراندازی، محافل ادبی، انجمن‌های موسیقی و سوارکاری) در اواخر قرن هجدهم و نیمه اول قرن نوزدهم در سراسر قلمرو به شکل برابر توسعه یافتند. نخبگان لیبرال برای ملت‌سازی به شبکه‌های چند قومیتی انجمن‌های جامعه مدنی متکی بودند. بنابراین، ساختار قدرتی نیز که پدیدار شد، ویژگی متکثر داشت؛ یعنی هر گروه زبانی به رسمیت شناخته شد. با این حال تنوع زبانی، فرهنگی یک موضوع غیرسیاسی بود و تا به امروز نیز باقی مانده است (Wimmer, 2018: 155).

مدل مشابه انجمن‌های شهروندی در آفریقای جنوبی به نام لکگوتلا (Lekgotla) نیز وجود دارد؛ انجمنی بزرگ از اعضای جامعه برای مبادله دیدگاه‌ها گردهم می‌آیند تا در مورد موضوعاتی که برای جامعه حیاتی هستند بحث کنند (Grotenhuis, 2016: 167). البته کارکرد دموکراتیک آنها به کنشگری حق‌مدار نخبگان بازمی‌گردد؛ به طور کلی این انجمن‌ها الگوی دموکراتیکی برای آموزش هویت ملی فراگیر در یک جامعه متکثر خواهد بود. آفریقای جنوبی پس از آپارتاید سعی در اکمال ملت‌سازی دموکراتیک دارد؛ بدین سبب از استعاره «ملت رنگین‌کمان» برای توصیف آن استفاده می‌شود؛ رنگین‌کمان بدون هریک از رنگ‌ها ناقص است، اما هیچ یک از رنگ‌ها نیز بر دیگری غالب نیستند؛ بنابراین رنگین‌کمان نماد طیف‌های فرهنگی است که بر وجود مشترک هویت‌های فردی و جمعی دلالت دارد (Baines, 1998: 9).

۲.۳ کاربست اسباب هنجاری و نهادی در راستای چندفرهنگی و تقسیم قدرت

نیک می‌دانیم که وجود سازوکارهایی در راستای حضور فعال شهروندان در مشارکت سیاسی یکی از مولفه‌های حکومت دموکراتیک است. در مطالعات دموکراتیک ملت‌سازی، با دو مولفه‌ی هنجاری و نهادی در تکمیل پژوه ساخت ملت مواجه هستیم. از بعد هنجاری ویل کیملیکا معتقد است، برای اطمینان از اینکه در روند ملت‌سازی حقوق اقلیت‌ها سرکوب نشود؛ اتخاذ سیاست‌های چندفرهنگی ضروری است (Kymlicka, 2001). در این راستا برخی دیگر، مجموعه سیاست‌هایی تحت عنوان اشتراک‌گرایی را پیشنهاد می‌کنند که هدف آن اصلاح ساختار نمایندگی، پاسخ به مطالبات اقلیت‌ها و رواج فرهنگ صلح در جوامع متکثر است. به عبارتی چنین سیاست‌هایی زمینه را برای سرشکن نمودن قدرت ایجاد می‌کند و همچنین در صورت امکان بر ایجاد درجاتی از خودمدیریتی، تمرکززدایی و تضمین حقوق گروه‌های اقلیت در قانون‌اساسی تاکید دارد (Lijphart, 2004).

توجه به چندفرهنگی در ملت‌سازی، مسئله چندزبانی را نیز مطرح می‌کند. موقعیت زبان در ملت‌سازی به همان انقلاب فرانسه بازمی‌گردد. آنها ملت را یک واحد اداری سیاسی، مجموعه‌ای از افراد می‌دانستند که می‌توانستند از طریق زبان مشترک در یک زندگی سیاسی مشترک حضور داشته باشند. در چنین شرایطی بود که ایدئولوژی یک ملت، یک دولت و یک زبان نفوذ شدیدی پیدا کرد (Kamenka 1976, p.10-11). بنابراین، در اروپا اغلب زبان به ملت هویت متمایزی می‌داد که آن را از دیگر ملت‌ها جدا می‌کرد و ابزای برای توسعه هویت ملی توسط دولت بود. با اینحال در یک کشور متکثر، زبان دو نقش تومان وحدت‌بخش و جدایی‌بخش دارد. هنگام ملت‌سازی در جوامع چندزبانه، سیاست‌گذاران به دنبال معرفی یک زبان مشترک یا ملی برای متحد کردن جمعیت هستند، اما اگر دقت نشود، این انتخاب ممکن است باعث تعارض شود (Gill, 2014: 19-20)؛ یعنی وحدت یا مفارقت پذیر بودن زبان به رفتار نخبگان بازمی‌گردد.

علاو بر این که یکسان بودن زبان یکی از عوامل مهم تامین وحدت کشور است؛ اما در نگاه حق‌مدار در صورت وجود زبان‌های متفاوت و درخواست متکلمان نمی‌توان موجودیت حقوقی آن‌ها را انکار نمود. زبان در هر دو سطح ملی و قومی یک عامل تعیین‌کننده قوی برای هویت فرد است (Gill, 2014: 23)؛ که وجود هر دو در جایگاه خود ضروری خواهد بود. مسئله چندزبانی در جوامع متکثر همچنان مسئله‌ی زنده‌ایست؛ به عبارتی بومی‌سازی کارمندان دولتی به دلیل آشنایی با زبان و آداب منطقه یا آموزش زبان

محلی به آن‌ها امری مهم است؛ مثلاً در فنلاند در جزایر آلاند تمامی کارمندان باید زبان سوئدی بدانند و در سطح کلی کشور نیز به هر دو زبان سوئدی و فنلاندی باید تسلط داشته باشند؛ مطابق اصل دو قانون اساسی شهروندان فنلاندی می‌توانند در مراجع قضایی از این دو زبان استفاده نمایند. در کانادا دو زبان انگلیسی و فرانسوی زبان رسمی است. اسپانیا نیز همچون بلژیک تنوع زبانی را پذیرفته است و به‌طور رسمی دو زبانگی را در فعالیت ادارات مرکزی به استثنای ادارات محلی که زبان رسمی خود را دارند؛ به رسمیت می‌شناسد (خبریوا: ۱۳۹۷: ۶۶-۸۹). قانون اساسی جدید آفریقای جنوبی نیز یازده زبان رسمی را پیش‌بینی کرده است (Baines, 1998: 5).

در مورد مزیت پذیرش چندزبانگی توسط دولت در کنار زبان مشترک، برخی معتقدند؛ هرچه ظرفیت نهادی دولت در پذیرش تکثر بیشتر باشد، چشم‌انداز توسعه ملی در درازمدت افزون‌تر خواهد بود. به زعم آن‌ها این ظرفیت نهادی را نمی‌توان با انکار نسبت به چندزبانگی ایجاد کرد (Das Gupta 1968: 24). بنابراین مدیریت چنین فضای کثرت‌گرایی به معنای پذیرش وجود و درک نیازهای فرهنگی و زبانی گروه‌های قومی مختلف در روند ملت‌سازی خواهد بود (Gill, 2014: 21).

از دیدگاه نهادی، پژوهشگران به سازوکارهای مختلفی توجه داشته‌اند که توانایی ایجاد حس وحدت ملی دموکراتیک در روند ملت‌سازی را داشته باشد. از این‌رو برخی به سیستم فدرالیسم و خودمختاری سرزمینی اشاره می‌نمایند و معتقدند که این نوع سیستم با سرشکن کردن قدرت و توانایی پاسخگویی به مطالبات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی اقلیت‌ها، سبب ایجاد وحدت ملی می‌شود (Hechter, 200: 20). می‌توان گفت طرفداران این سیستم‌ها معتقدند در جوامع متکثر که گروه‌های متنوع، متراکم بر سرزمین هستند؛ می‌توان این سیستم‌ها را برای مدیریت بهینه فضایی بکارگرفت (Lijphart, 2004: 104). به عبارتی آن‌ها معتقدند که اینگونه ساختارها با کاهش نارضایتی و اعطای حقوق اقلیت دلبستگی ملی را تقویت می‌کنند (Hechter, 200: 20).

در اینجا می‌توان به کشورهای واحدی اشاره نمود که اقوام در آن‌ها متراکم بر سرزمینی هستند؛ همچون گائوئوها در مولداوی یا سوئدی‌های ساکن در جزایر آلاند فنلاند که هرکدام خودمختاری سرزمینی خود را دارند یا به‌طور کلی اسپانیا و ایتالیا که برای مدیریت بهتر به چندین واحدهای خودمختار تقسیم شده‌اند؛ همچنین می‌توان از جزایر آזור و مادیرا در پرتغال، اسکاتلند در بریتانیا نام برد (خبریوا: ۱۳۹۷: ۲۴-۲۷ - ۲۰۴). همچنین سوئیس،

استرالیا و کانادا اغلب به عنوان نمونه‌های موفق ملت‌سازی دموکراتیک یاد می‌شود که با استفاده از نهادهایی بر مبنای فدرالیسم و شیوه‌های فراگیر چندفرهنگی روند ملت‌سازی را دموکراتیک طی نمایند (Stewart, 2021: 2). با این حال در مورد سازوکارهای گفته شده در روند ملت‌سازی هنوز توافقی میان پژوهشگران وجود ندارد. برخی با توجه به نمونه‌های ناکارآمد سیستم‌های توزیع قدرت؛ معتقدند که اینگونه ساختارها به سبب ذات مرکزگرایی که دارند؛ تمایل جدایی را افزایش می‌دهند و به اكمال پروژه ملت‌سازی آسیب می‌رسانند (Lustick, 2004).

سازوکار نهادی حق‌مدار دیگری در راستای صیانت از تنوع وجود دارد که جنبه فراسرزمینی دارد و زمانی اعمال می‌شود که اقلیت متراکم بر سرزمینی خاص نباشند؛ همچون قوم عشایری ساآم که در مناطق مرزی نروژ، سوئد و فلاند زندگی می‌کنند و پارلمان ساآم را دارند تا در مورد مسائل عمومی خودشان تصمیم‌گیری نماید (خبریوا: ۱۳۹۷: ۳۲). مشابه چنین ساختاری در قوانین اساسی اتریش، مجارستان و کرواسی نیز پیش‌بینی شده است. این نوع سازوکارها به مثابه خودسازماندهی فرهنگی، چهره سیاسی ندارند و هدف آن‌ها به رسمیت شناختن و صیانت از حقوق فرهنگی اقوام مختلف در کشور است (خبریوا: ۱۳۹۷: ۲۶۵). مدل دیگری که با کثرتگرایی سازگار است؛ دموکراسی انجمنی‌ست که جایگزینی برای دموکراسی اکثریتی خواهد بود. این مدل در چند حالت عبارت‌اند از: تشکیل کابینه یا دولت ائتلافی همچون نظام پارلمانی مالزی (احزاب قومی)، بلژیک، سوئیس (سهم زبانی)، هند، قبرس؛ برخورداری اقلیت از حق وتو؛ نظام انتخاباتی تناسبی یا سهمیه‌ای مانند هند و خودمدیریتی فرهنگی ظهور می‌کند (کریمی، ۱۳۹۷: ۱۱۰-۱۱۲).

باری کاربست اسباب گفته شده به نوعی در کیفیت‌ها و درجات مختلف در کشورهایی که در مسیر دموکراسی گام برداشته‌اند وجود دارد. نکته حائز اهمیت این است که میزان جمعیت، وسعت جغرافیایی، شرایط توپوگرافی، وضعیت ژئوپلتیکی، کنشگری نخبگان و رفتار بازیگران خارجی، پیشینه تاریخی و میزان شکاف‌ها در اجرای الگوها اثرگذار خواهد بود.

۴. ملت‌سازی اقتدارمحور: روندی سریع اما متزلزل

در سالیان گذشته الگوی غالب ملت‌سازی در اکثر دولت‌ها، تقویت اقتدار دولت، همراه با همسان‌سازی اجباری، نسل‌کشی گروه‌های قومی بود؛ اما از آنجایی که چنین سیاستی، منازعات قومی خشونت‌آمیزی را برانگیخت، بیشتر دولت‌ها در دهه ۱۹۸۰ به سمت استراتژی معتدل‌تری از سیاست‌های اکمال ساخت ملت روی آوردند (Derichs, Heberer, 2006: 8) که سبب بروز اقتدارگرایی‌های نرم شد. این دولت‌ها با تسلط بر تمام ابعاد جامعه، اقتدارگرایی خود را پشت رفتارهای ظاهری همچون انتخابات‌های مکرر پنهان می‌کنند و روند ملت‌سازی را بنا بر ایدئولوژی خویش از بالا به پایین هدایت می‌کنند.

الگوی اصلی اینگونه ملت‌سازی‌ها اغلب به نظریه توسعه سیاسی تطبیقی پس از استقلال مستعمرات بازمی‌گردد. در واقع، آن‌ها در آرزوی ساخت ملت_دولت اروپایی، قادر به ایجاد یک دولت مستقل ملی از میان انبوهی از تنوعات مذهبی و قومی نبودند؛ پس با وجود پیشینه‌ی متفاوت تجربه‌ی اروپایی قالب ملت_دولت؛ به تقلید از آن روی آوردند. این الگو مشروعیت و ثبات خود را از ایده وحدت ملی از طریق مدرن‌سازی جامعه سنتی و رویکرد تحرک‌پذیری توده‌ها می‌گرفت؛ زیرا هدف ملت‌سازی برای آن‌ها، خدشه‌دار کردن هویت‌های سنتی به نفع هویت ملی جدید بود. رهبران اقتدارگرا دریافتند که رشد اقتصادی سریع در یک جامعه چندقومی عملی نخواهد شد؛ بنابراین، آنها روند ملت‌سازی را با تکیه بر الگوهای اقتدارمحور با هدف رشد اقتصادی پیشبردند. این روند نوع جدیدی از دولت‌گرایی با خصلت‌های فردمحوری، قومی_طایفه‌ای، نظامی_دیکتاتوری را ابداع کرد که کاملاً متفاوت از دولت‌های متمرکز غربی بود. بنابراین، ساختن یک ملت از طریق بسیج توده‌ای برای دستیابی به مشروعیت، استقلال سیاسی و رشد اقتصادی محور اصلی الگوی دولت و ملت‌سازی اقتدارمحور بود. برای دستیابی به این هدف دولت اقتدارگرا نیاز به بسیج توده‌ای دارد؛ اما با توجه به تاریخچه و ترکیب قومی متکثر بسیاری از این جوامع، بسیج فقط می‌تواند در امتداد خطوط قومی پیشرود. در نتیجه ایده هویت ملی از طریق ناسیونالیسم و نمادگرایی قومیت اکثریت بیان شد و از طریق یک فرآیند تحمیل گروه‌های قومی، دولت تلاش کرد تا صرفاً مولفه‌های مورد قبول اکثریت قومی را، عناصر هویت ملی معرفی نماید. سایر جوامع قومی در این روند به حاشیه رانده می‌شوند مگر اینکه بتوانند خود را از نظر سیاسی اثبات کرده یا از هویت قومی خود بگذرند. زین پس برای اولین بار در تاریخ این جوامع، تنوعات قومی تبدیل به خصومت سیاسی شدند و منازعات قومی

در جهت به رسمیت شناخته شدن، خودمختاری و استقلال طلبی آغاز شد که بیانگر روند ملت سازی ضعیف بود. (Sheth, 1989: 380-382). در این بخش به چندی از نشانه ها و مولفه های ملت سازی اقتدارمحور خواهیم پرداخت.

۱.۴ ملت سازی راهی برای کسب مشروعیت؛ جامعه سیاسی نامتوزان

در چارچوب رژیم های غیردموکراتیک که معمولاً با استفاده از اجبار و زور به جای رضایت بر تقسیم قدرت و تعیین راستین توسط انتخابات شناسایی می شوند؛ تکنیک های مشروعیت بخشی برای ثبات این رژیم ها بسیار مهم است (Kudaibergenova, 2019: 249). به طور کلی مشروعیت با ارزش ترین دارایی حکومت است. در امر ملت سازی و مشروعیت ما با چند نوع دولت مواجه هستیم؛ یکی دولت هایی که مشروعیت دارند اما فاقد ظرفیت هستند؛ در این کشورها دولت فاقد منابع مالی برای فعالیت است، موسسات آن به دلیل درگیری ضعیف شده اند و به سبب سیستم آموزشی ناکارآمد و مهاجرت نخبگان فاقد نیروی انسانی است. مثلاً دولت در کشورهای مانند میانمار یا لائوس فاقد ظرفیت هستند (Derichs, Heberer, 2006:9). برخی دیگر همچون افغانستان، مالی، جمهوری کنگو، دارای مشروعیت هستند و ظرفیت محدودی هم دارند اما کنترلی بر قلمرو خود ندارند؛ یعنی امنیت در جامعه آنها غایب است؛ اگرچه این امر اساساً مشروعیت را زیر سوال می برد که کنترلی بر کل قلمرو خود ندارد (ظاهراً مردم، بخشی از قلمرو دولت را به رسمیت نمی شناسند)، اما وضعیت کلی را می توان مشروع دانست. در این مورد می توان به کلمبیا و فیلیپین نیز اشاره کرد که با وجود یک دولت قانونی و توانا به دلیل حضور جنبش های انقلابی و شورشیان کنترل کاملی بر قلمرو خود ندارد و نمی توانند روند ملت سازی و مشروعیت خود را طی نمایند. در مقابل، دولت هایی وجود دارند که دارای اقتدارند، اما مشروعیت ندارند؛ هنگامی که مشروعیت مشکل کلیدی است، ملت سازی غیرممکن به نظر می رسد. به عبارتی دولتی که فاقد مشروعیت باشد، اجازه نخواهد داد که روند فراگیر ملت سازی آغاز شود؛ بنابراین صراحتاً به سمت اعمال خشونت و پاک سازی های قومی حرکت می کند. به عنوان نمونه می توان سودان، زیمباوه را نام برد. این کشورها هیچ مبنایی برای فرآیند ملت سازی فراگیر و دموکراتیک ندارند (Grotenhuis, 2016: 172-5).

در روند ملت سازی غیردموکراتیک جامعه به عنوان یک وحدت ارگانیکی و دولت به عنوان تجسمی از منافع آن تصور می شود. این دولت ها برای تکمیل قدرت قهری و

جایگزین نمودن کمبودها در عرضه خدمات و رفاه اجتماعی و اقتصادی، برای کسب مشروعیت به ایجاد نمادها، اسطوره‌ها، افسانه‌ها روی می‌آورند (Gerschewski, 2013). این استراتژیکی محدود به برخی مولفه‌ها و گروه‌های خاصی برای ساخت هویت است که اغلب حول مولفه‌های قومی اکثریت می‌چرخد (Alexander, 2011: 83). این امر بیانگر تنظیم نامتوازن جامعه سیاسی است. به همین دلیل به نام حفظ وحدت و ثبات ملی سعی در اضمحلال منافع دیگر گروه‌های سیاسی یا قومی دارند و از رقابت سیاسی و تشکیل ساختارهای قدرت موازی جلوگیری می‌کنند (Derichs, Heberer, 2006: 8). در ملت‌سازی اقتدارگرا دولت‌ها به شدت از مشوق‌های مادی (اقتصادی و مالی)، فشارهای فرهنگی (سیاست سرکوب زبانی، مذهبی) استفاده می‌کنند (Derichs, Heberer, 2006: 9).

اندونزی، جایی که حداقل ۳۰ قومیت بزرگتر در آن زندگی می‌کنند، رسماً از «اندونزیایی‌ها» صحبت می‌کند، بنابراین علیرغم شعار «وحدت در تنوع» وجود اقلیت‌های قومی را انکار می‌کند. در این کشور وحدت قومی با استفاده از زبان یکسان (بهاسا اندونزی) و با اعلام وجود یک ملیت همگن (اندونزیایی‌ها) تحمیل می‌شود. برنامه‌های اسکان، مهاجرت‌های اجباری که همچون مردم جاوه به جزایر بیرونی و تبعیض اقتصادی دلیلی برای منازعات قومی شد. همچنین میانمار تا به امروز از قدرت نظامی برای سرکوب درخواست استقلال و خودمختار اقلیت‌های قومی خود استفاده می‌کند. در ویتنام، دولت تک حزبی مسلط، که منافع اکثریت قومی را نمایندگی می‌کرد؛ تلاش بسیاری در همسان‌سازی قومی کرد. با این حال، تمام این سیاست‌های «سخت» ناموفق بوده‌اند (Derichs, Heberer, 2006: 6).

رژیم‌هایی که از ایدئولوژی مذهبی، قومی طایفه‌ای پیروی می‌کنند؛ طبعاً مرزهای جامعه سیاسی را با این ملاک‌ها محدود خواهد کرد و مانع حضور فعال سایر گروه‌های سیاسی یا گروه‌های اقلیت خواهد شد. در قرقیزستان، شبکه‌های حمایتی طایفه‌ای در داخل بوروکراسی دولتی در دوران ریاست جمهوری باقی‌اف (۲۰۰۵-۲۰۱۰) رشد کردند و مناصب دولتی بنا به نزدیکی فرد یا براساس قومیت نخبگان حاکم توزیع می‌شد. به‌طور مشابه، نظربایف در قزاقستان، درحالی‌که ثروتمند شدن خانواده بزرگ خود را تضمین می‌کرد، سیاست‌های طایفه‌گرایانه‌ای را با رهبران اصلی قبیله و طایفه دنبال کرد تا حمایت و وفاداری آنها را تضمین کند (Kamrava, 2020: 20). همچنین در راستای عدم توازن در توزیع قدرت بین نمایندگان گروه‌های قومی و طایفه‌ای مختلف در سوریه، طایفه اسد و دیگر

علویان در دهه‌های گذشته بر تمام مناصب دولتی و نظامی در سطح عالی کنترل داشتند (Wimmer, 2015: 2).

مشهورترین مثال‌های دیگری که می‌شود در اینجا مطرح نمود، می‌توان به تنظیم نامتوازن مرز جامعه سیاسی در تعریف ملت توسط نازی‌ها و وضعیت یهودیان، موقعیت سیاهپوستان در ایالات متحده آمریکا قبل از جنبش حقوق مدنی ۱۹۶۰، موقعیت توتسی‌ها و هوتویی‌ها در رواندا و همچنین وضعیت اویغورهای مسلمان در چین، رژیم آپارتاید آفریقای جنوبی قبل از ۱۹۹۰، سیاست‌های دولت ترکیه در مواجهه با کردها (کریمی، ۱۳۹۷: ۳۰۷-۳۰۸، بروس کوئن، ۱۳۹۳: ۴۰۸)، وضعیت مسلط همه‌جانبه قوم برمه‌ای در میانمار (کوردل، ولف، ۱۳۹۳: ۱۷۰) اشاره نمود.

در روند اقتدارمحور ملت‌سازی، انتخابات فرصتی را برای کسب مشروعیت فراهم می‌کند و به‌نوعی انتخابات بدون توجه به آزاد و عادلانه بودن به یک عنصر کلیدی برای ملت‌سازی تبدیل می‌شود (Beacháin, Kevlihan 2015: 496-8). انتخابات در روند دولت و ملت‌سازی اقتدارگرا اینگونست که مردم به برنامه‌ها و نامزدهای از پیش تعیین شده مشروعیت می‌بخشند؛ که بیانگر پذیرش وضعیت موجود است؛ در همین راستا ناسیونالیسم دولتی نیز تقویت می‌شود. برای مثال، در قزاقستان، در روزهای انتخابات ریاست جمهوری، موسیقی قومی قزاق از طریق بلندگوهای عمومی پخش می‌شود و بزرگان اغلب با لباس‌های سنتی قزاق رأی می‌دهند. با اینکه رژیم تجمعات مردمی را خوش ندارد اما در روز انتخابات اصرار بر بیرون بودن مردم دارد و حتی در بیمارستان‌ها نیز جایگاه رای دایر می‌کنند (Kamrava, 2020: 13). بنابراین در رژیم‌های اقتدارگرا مسئله‌ی کسب مشروعیت، تمرکز قدرت، نامتوازن بودن جامعه سیاسی و عدم ظرفیت دولت سبب می‌شود که چندفرهنگی و چندزبانگی را نپذیرند و ملت‌سازی را به سوی مسیر غیردموکراتیک سوق دهد.

۲.۴ شناور بودن عناصر هویت ملی (سیاسی کردن مولفه‌ها)

در ملت‌سازی اقتدارمحور مفهوم ملت و هویت ملی می‌تواند به تبع ایدئولوژی حاکم مورد تطور قرارگیرد. به عبارتی در این حالت به راحتی می‌توان هویت ملی را به نفع گروه حاکم تغییر داد به همین دلیل مفهوم ملت متزلزل بوده و با هر تغییر سیاسی و اجتماعی مفهوم ملت و مولفه‌های هویت ملی نیز تغییر می‌کند. به عنوان مثال ساختار سیاسی هویت ملی را در

مذهب اکثریت و در صورت دگروگونی، گروه دیگر آن را در قومیت یا زبان غالب تعریف می‌کند در این صورت گروه‌هایی موسوم به خودی‌ها و ناخودی‌ها ذیل مفهوم هویت ملی شکل می‌گیرد.

شیواتر آنکه در فضای مذهبی یا قومیت‌سیاسی؛ منطق ناسیونالیسم بیشتر به نفع قومیت‌ها یا پیروان مذهبی خواهد بود که برای یافتن وسیله‌ای (یعنی دولت) برای تحقق آرزوهای قومی و مذهبی خود تلاش می‌کنند نه برای ایجاد ملت راستین. جست‌وجوی قومیت یا مذهب به عنوان پایه‌ای برای دولت و ملت‌سازی، در جامعه‌ی متکثر، مانند جداکردن لایه‌های یک پیاز است. در گذشته قومیت‌ها در یک نظم طبیعی نه در قالب دولت بلکه در یک نوع حالت اجتماعی سستی اداره می‌شدند؛ اما با ورود به عصر دولت‌های ملی آنها اغلب برای ایجاد ما جمعی در مقابل دیگری، سیاسی (ستیزجویانه) شدند و از پایگاه تمدنی گسترده‌تری به نام فرهنگ (صلح‌آمیز) که در آن رشد کرده بودند؛ جدا شدند (Sheth, 1989: 383). به عبارتی قومیت یا مذهب سیاسی یعنی خلط امر فرهنگی در امر سیاسی که بیشتر متکی بر مولفه‌های گروه‌های غالب برای ساخت اکثریت حتی اکثریت فرضی و منکوب تكثر جامعه صورت می‌گیرد. هویت قومی یا مذهبی، اگر در خط مقدم سیاست تحمیل شود سعی در مطلق شدن دارد؛ که اغلب مبتنی بر طرد «دیگران» است (Frckoski, 2000: 1).

دولت پاکستان مشروعیت خود را بر پایگاه‌های مذهبی بنا نهاد و مذهب یک قوم را تنها عامل اساسی ملیت تلقی نمود. نخبگان پاکستان امیدوار بودند که ناسیونالیسم مذهبی بر تقسیمات قومی غلبه کند؛ اما اینگونه نشد. بنگلادش نیز ملیت را بر اساس قومیت بنا نهاد؛ اما دریافت که هویت زبانی قومی بنگالی مبنای محکمی برای ملیت فراهم نمی‌کند و نمی‌توان مطالبات قومی و حتی بقای اقلیت‌های هندو بنگالی و بودایی چاکما را تضمین کند؛ بدین سبب دولت بنگلادش که ناسیونالیسم مذهبی را به نفع ناسیونالیسم قومی زبانی رد کرده بود، بار دیگر هویت مذهبی خود را بازیافت. این نشان می‌دهد که یک هویت دینی نمی‌تواند هویت‌های قومی-زبانی سیاسی شده را تحت الشعاع قرار دهد یا در درون خود جای دهد و هویت قومی-زبانی نیز نمی‌تواند بر هویت دینی سیاسی غلبه کند؛ مفهوم هویت ملی در این کشورها شناور است و هرازگاهی به نفع یک مولفه سیاسی شده در حرکت است. در سریلانکا نیز به دلایل رشد و توسعه اقتصادی، مولفه‌های قومی اکثریت سینهالی به عنوان ابزاری برای ایجاد ملت، سیاسی شد. با این کار معادلات قدیمی بین

جوامع قومی را به هم زد؛ در نتیجه با تأمیل‌های سریلانکا وارد یک جنگ داخلی شدند (Sheth, 1989: 383-384).

بنابراین نه تنها با سیاسی کردن مولفه‌های هویتی سبب ضعف عناصر هویت ملی می‌شود؛ بلکه ماهیت سیاسی یافته‌ی گروه غالب باز تولید ماهیت سیاسی در سایر گروه‌های قومی، مذهبی خواهد بود.

۳.۴ کیش شخصیت رهبران اقتدارگرا در ملت‌سازی

آنچه که دولت‌های اقتدارگرا را به سمت ملت‌سازی جلب می‌کند، سیاست ناسیونالیستی رهبران آنهاست که بر هویت ملی تأکید زیادی دارند و تلاش می‌کنند تعهد مشترکی را در قبال چالش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور ایجاد کنند. آنها این کار را گاهی با تدوین یک برنامه‌ی توسعه مشترک انجام می‌دهند؛ همچون رواندا می‌خواهد مرکز فناوری در آفریقای مرکزی باشد، یا اتیوپی می‌خواهد امنیت غذایی داشته باشد، گاهی نیز با استناد به دشمن خارجی همچون ونزوئلا علیه ایالات متحده، موسومین علیه فعالان حقوق بشر غربی که حقوق همجنسگرایان؛ به سمت ملت‌سازی رهنمون می‌شوند (Grotenhuis, 2016: 180).

در اغلب روندهای اقتدارمحور مشروعیت ساخت ملت به طور پیچیده با کیش شخصیت رهبران به‌عنوان پدران بنیانگذار درهم تنیده است. ملت‌سازی و شکل‌گیری هویت ملی در ترکمنستان به‌طور ذاتی با تثبیت قدرت هر دو رئیس‌جمهور پسا شوروی مرتبط بوده است (Isaacs, Polese, 2015: 378). در ترکمنستان نیازوف به‌عنوان پدر ترکمن‌ها در مرکز روایت ملی قرارگرفت و مهمترین فرد تاریخ ترکمنستان اعلام شد. برای ورود به دانشگاه و آزادی از زندان خواندن کتاب روح‌نامه او که خطاب به ملت در جهت تشریح ناسیونالیسم ترکمن نوشته شده بود؛ الزامی اعلام شد. این کتاب تلویحاً در ترکمنستان جایگاهی همچون قرآن پیدا کرده بود (Kamrava, 2020: 14). پس از مرگ نیازوف؛ محمداف نیز در آغاز سال ۲۰۰۷، داستان جدیدی را حول «عصر رنسانس بزرگ جامعه» آغاز کرد. او نیز به عنوان «بنیانگذار»، «خالق» و «الهام بخش» رنسانس بزرگ تجلیل می‌شود (Kamrava, 2020: 14-15). اسلام کریم‌اف نیز شرایط مشابهی را در ازبکستان داشت. خواندن کتاب‌های او نیز در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها ضروری بود. کریم‌اف به بهانه «ایدئولوژی

استقلال ملی» در نوشته‌های خود اقتدارگرایی را توجیه می‌کرد. شخصیت او نیز همچون هم‌تایان خود در مرکز جشن‌های فرهنگی و ملی قرار داشت (Marat, 2009: 1132).

در قزاقستان در فرایند ملت‌سازی از سیاست خارجی برای تقویت کیش شخصیت نظربایف استفاده می‌شد. تبلیغات رسمی قزاقستان موفقیت چشمگیری در به تصویر کشیدن قزاقستان و «گفتمان تمدنی» آن به عنوان محور اوراسیا و به عنوان یک «پل» تمدنی و جغرافیایی داشته است. دولت در تبلیغ مفاهیم رسمی هویت قزاق که ریشه در اوراسیا میسر دارد، مصمم بود که قزاقستان را به عنوان یک چهار راه جغرافیایی، قلب اوراسیا، پل کلیدی بین آسیا و اروپا و بین تمدن‌ها و فرهنگ‌ها معرفی کند (Anceschi, 2014: 740-745).

نظربایف با معرفی خود به عنوان پدر ملت توانست در روند ملت‌سازی قدرت را با توازن دقیق بین گرایش‌های ملی‌گرای قومی (قزاق) و مدنی (قزاقستانی) حفظ کند (Kamrava, 2020: 15). رژیم قزاقستان استراتژی تقسیم مصنوعی گروه‌های قزاقی‌زبانی و روسی‌زبان را براساس تمایزات سنتی و منطقه‌ای زبانی انتخاب کرد. این یک سیستم گفتمانی بسته و کنترل شده بود که حول محور قدرتمندترین شخصیت رژیم می‌چرخد که علاوه بر کسب مشروعیت رژیم می‌تواند به اهداف ایدئولوژیکی خود بدون همپوشانی منافع یک گروه با گروه دیگر برسد (Kudaibergenova, 2019: 255). بنابراین برخلاف روند دموکراتیک ملت‌سازی؛ در این روش موجودیت، شخصیت و گفتمان یک فرد به موجودیت کشور و هویت ملی گره می‌خورد و همین امر می‌تواند عاملی برای سرکوب مخالفان باشد.

۴.۴ استفاده سیاسی از پروژه‌های عمرانی، سینمایی و ورزش در راستای تحریک غرور ملی

روند ملت‌سازی اقتدارمحور؛ همانطور که مذهب، قومیت و زبان را بسان ابزار سیاسی برای کسب مشروعیت در راستای اقتدارگرایی به کار می‌گیرد. بسیاری از فعالیت‌های عمرانی، ورزشی، صنعتی نیز می‌تواند برخلاف ماهیتی که دارند؛ به مثابه ابزار تبلیغاتی به عنوان غلیان غرور ملی استفاده شوند. به عبارتی برخی از کشورها با جوسازی‌های سیاسی نسبت به تولیدات صنعتی، معدنی و پروژه‌های عمرانی بزرگ را به عنوان مظهر اراده ملی به جامعه القا می‌کنند مثلاً به‌زعم برخی ساخت سد روگون در تاجیکستان به یک نماد ملی قدرتمند در راستای مشروعیت بخشیدن به رژیم رحمان‌اف نقش موثری پیدا کرده است. همچنین

نقش توسعه معدن مس و طلا در ملت‌سازی مغولستان حائز اهمیت است. برخی دیگر از پژوهشگران معتقدند که دیدگاه‌های اولیه دولت از فهم ملیت در قزاقستان از طریق فیلم‌های تولید دولتی در استودیو قزاق فیلم تحقق یافته است. بنابراین، این مثال‌ها نشان می‌دهند که می‌توان از یک پروژه که در ابتدا برای اهداف دیگری طراحی شده است؛ در جریان کسب مشروعیت و اكمال روند دولت-ملت‌سازی اقتدارمحور استفاده شود. همانطور که سد روگون برخلاف هدف اولیه آن که برای تامین امنیت انرژی بود؛ توسط نخبگان سیاسی برای مقاصد مشروعیت بخشی به اقتدارگرایی رژیم به مثابه یک نماد ملی و منبع غرور ملی در تاجیکستان بکار گرفته شده است (Isaacs, Polese, 2015: 376-378).

ورزش نیز نمونه‌ای از راهبردهای مختلف رژیم‌های اقتدارگرا در جریان ملت‌سازی برای ترویج تصویری مثبت از رژیم و تحریک احساسات ناسیونالیستی توده‌ها است. ورزش سیاسی شده می‌تواند شهروندان را بدون اینکه مزاحمتی برای رژیم ایجاد کنند به شکل منفعلانه‌ای بسیج کند؛ یعنی عموم با تماشای منفعله‌ای ورزش، می‌توانند در قالب یک وطن‌پرست در پذیرش اقتدارگرایی رژیم ذیل مفهوم هویت ملی شرکت کنند، بدون اینکه واقعاً درگیر کار سخت تعیین سرنوشت باشند (Koch, 2013: 44). گاهی فضای ورزشی می‌تواند به دلیل وجود نمادهایی چون سرودها و پرچم محل سوءاستفاده سیاست‌های ملی‌گرای اقتدارگرایانه قراربگیرد. از این منظر، تکان دادن پرچم در یک مسابقه فوتبال رومانی از نظر کیفی با اهتزاز پرچم در یک راهپیمایی ملی‌گرایان رومانیایی تفاوتی نداشت. هر دو به‌نوعی شیوه‌های سوژه‌سازی بودند که بخشی از تولید اجتماع تصویری «ملت» در نظر گرفته می‌شدند (Koch, 2013: 44). شاید حضور مردم طبیعی باشد اما رژیم حقانیت خود را می‌تواند به آن گره بزند. نظریات همواره بر نقش ورزش و توسعه امکانات ورزشی در مقیاس بزرگ و میزبانی رویدادهای ورزشی بین‌المللی بر تندرستی ملت جوان تاکید می‌نمود. وی در بازی‌های آسیایی زمستانی به خبرنگاران گفت که میزبانی بازی‌های آسیایی فرصتی عالی برای نشان دادن دستاوردهای رژیم قزاقستان به جهان است. رژیم نظریات از تیم دوچرخه‌سواری آستانه برای برندسازی ملت قزاقستان استفاده می‌نمود. به‌عبارتی سالانه برای تیم آستانه ده‌ها میلیون دلار از صندوق ثروت دولتی صرف می‌شد که سود آن تنها به گروه محدودی از افراد می‌رسید. تنها سودی که مردم عادی قزاقستان به دست می‌آوردند، غرور ملی، در پذیرش اقتدارگرایی رژیم بود (Koch, 2013).

۵. نتیجه‌گیری

همه ملت‌ها دائماً در حال تکامل هستند؛ هر ملتی پروژه‌ای در حال انجام و همیشه ناتمام است (Schmid, 2000: 43). یعنی همانطور که رنان معتقد بود ملت یک همه‌پرسی همه روزه است. رابطه بین تنوعات قومی و ملت‌سازی، تا حد زیادی به کنشگری نخبگان جامعه بستگی دارد. گاهی نهادهای دولتی ملی‌گرایی مدنی را توسعه می‌دهند، قومیت‌های متفاوت را زیر یک چتر ملی متحد می‌کنند؛ گاهی نیز به مولفه‌های قومی اکثریت واقعی یا حتی اکثریت فرضی متکی می‌شوند و تنوعات را بر نمی‌تابند. مبرهن است دولت‌هایی که مبتنی بر حاکمیت قانون هستند و توانایی تأمین امنیت، زیرساخت‌های صنعتی و عمرانی و توسعه متوازن را در سراسر یک قلمرو داشته باشند؛ قطعاً فراگرد ساخت ملت را پایدارتر طی خواهند نمود. در این راستا می‌توانند شبکه‌های گسترده حمایتی را در میان گروه‌های قومی مختلف ایجاد کنند؛ در جامعه‌ای که شبکه‌های متراکم از انجمن‌های داوطلبانه شهروندی وجود دارد، احتمال اینکه نخبگان، گروه قومی خود را در جهت واگرایی بسیج کنند؛ کم‌تر خواهد بود و به‌نوعی آنها را به سمت شبکه‌های همگرایی در راستای ائتلاف‌های چندقومی هدایت خواهد نمود.

با توجه به سیری که در این پژوهش گذشت؛ بدیهی است که روند ملت‌سازی در یک جامعه‌ی متکثر قومی به شدت پیچیده و امری غامض است. مفهوم قومیت، ملت، ملت‌سازی، هویت ملی و ملی‌گرایی مفاهیمی هستند که در سال‌های اخیر میان اندیشمندان و در وادی عمل، محل مناقشه بوده‌اند؛ و چه بسا سبب اصلی جنگ‌های خونین داخلی و بین‌المللی نیز شده‌اند. به عبارتی اینکه چه عواملی سبب ایجاد ملت و هویت ملی می‌شود میان جوامع متفاوت بوده و برخی از آنها به مولفه‌های عینی مختلفی همچون نژاد، قوم، زبان، فرهنگ، مذهب و برخی دیگر به مولفه‌های ذهنی در ساخت ملت تاکید می‌کنند. همان‌طور که مشخص است روند حق‌مدار ملت‌سازی در تلاش است تا با اتخاذ سیاست‌های چند فرهنگی یا با بکارگیری سازوکارهایی در جهت توزیع قدرت بتواند فرهنگ‌ها و قومیت‌های موجود در جامعه را به رسمیت بشناسد و از آنها صیانت نماید. روند اكمال این نوع ملت‌سازی طولانی خواهد بود اما این اطمینان وجود دارد که حقوق اولیه تمام گروه در جامعه تضمین خواهد شد. در روند دموکراتیک سعی می‌شود تا مرزهای جامعه‌سیاسی به نفع تمامی گروه‌های موجود در جامعه تنظیم شود.

اغلب سیستم‌های اقتدارگرا برای کسب مشروعیت در جهت اعمال اقتدار، نیازمند منبعی به‌عنوان پشتیبان رژیم سیاسی هستند؛ بدین سبب به سمت مهندسی ساخت ملت حرکت می‌نمایند. در این روند نزدیک‌ترین و کم هزینه‌ترین مسیر ساخت ملت تکیه بر مولفه‌های قومی گروه اکثریت خواهد بود؛ زیرا می‌تواند مشروعیت رژیم را از مولفه‌های قوم غالب واقعی یا فرضی کسب نماید. بدین سبب مرزهای جامعه‌سیاسی در روند ملت‌سازی غیردموکراتیک، اغلب بسیار محدود بوده و فقط حول مولفه‌های یکی از گروه‌های قومی سیاسی شده؛ خواهد بود.

در ملت‌سازی دموکراتیک هدف تقویت توأمان آزادی و همکاری در یک جامعه سیاسی فراگیر است، درحالی که ملت‌سازی خودکامه و از بالا به پایین، بیشتر بر همانندسازی و اجبار در یک جامعه سیاسی بسته تأکید می‌کند. یکی از پیامدهای سیاسی ایجاد ملت‌های غیردموکراتیک متکی بر مولفه‌های سیاسی شده قومیت یا مذهب، اغلب ناپایداری آن‌ها است؛ زیرا مادامی که از اقتدار نظام سیاسی غیردموکراتیک کاسته شود احتمال دارد ملت نیز متلاشی شود. همچنین از دیگر پیامدهای آن تزلزل در مولفه‌های هویت ملی که مفهوم ملیت را شناور می‌نماید. همانطور که گفته شد ملت‌سازی امری سیال است یعنی می‌توان ساخت ملتی که اقتدارمحور شروع شده باشد را به سمت روند دموکراتیک هدایت نمود. همچون بسیاری از سیستم‌های دموکراسی امروزی مانند ایالات متحده، فرانسه و غیره در اوایل روند ملت‌سازی خود را صرفاً متکی به روندهای دموکراتیک طی نکردند اما بعدها در اکمال آن حداقل حقوق بنادین بشر را به رسمیت شناختند. از این رو همانطور که از شرح آن گذشتیم اگر اقتدار عمومی و سازوکارهای موجود در روند تکوین ملت، حق‌مدار باشند به جای استفاده ابزاری از مولفه‌های فرهنگی، بی‌طرفانه به مدیریت برابر آنان در جامعه می‌پردازند تا تمامی طیف‌های متکثر در کنار یکدیگر در جامعه به حیات خویش ادامه دهند و عامل فرهنگی یکی از گروه‌ها به‌سان ابزاری در جهت سرکوب و یکسان‌سازی قرار نگیرد. به این ترتیب، ایده‌آل این است که فرایند ملت‌سازی، باید یک جامعه عادلانه را توسعه دهد و با پذیرش تکثر به‌عنوان مولفه‌ی جامعه‌ی مدرن و ترویج فرهنگ مدارا موجب تسهیل همزیستی گروه‌های متنوع در یک جامعه شود، یعنی اینکه بر پلورالیسم به‌عنوان یک ارزش اجتماعی تأکید نماید؛ از این رو این امر در یک جامعه متکثر منجر به پرورش هویت ملی پایدار و عدالت‌محور خواهد شد.

کتاب‌نامه

- احمدی، عبدالوهاب (۱۳۹۶)، ملت، حس ملی، ناسیونالیسم، تهران: نشر آگه
- اوزکریملی، اوموت (۱۳۹۸)، آخرین بحث‌ها در مورد ناسیونالیسم یک بررسی انتقادی، ترجمه طاهر اصغریور، تهران، نشر نگاه معاصر
- ت.ی. خبریوا (۱۳۹۷)، چالش‌های معاصر تعیین سرنوشت اقوام، ترجمه کابلشاه ادريس اف، قم، انتشارات دانشگاه مفید
- رباط، ادمون (۱۳۹۳)، مقدمه حقوق اساسی، ترجمه خیرالله پروین، تهران، انتشارات جنگل
- رحمان زاده هروی، محمد (۱۳۹۳)، نژاد، قوم و ملت در ایران، تهران، انتشارات آمه
- سید جواد، میری، هدایتی، بیتا (۱۳۹۷)، هویت و صلح بازخوانی مولفه‌های بنیادین هویت و صلح در جهان معاصر، تهران، انتشارات نقد فرهنگ سید جواد، میری (۱۳۹۷)، تداوم و گسست تاملی در منطق تحول هویت و ملیت ایرانی، تهران، انتشارات نقد فرهنگ
- طاهری عطارد، غزاله (۱۳۹۲)، «طراحی و تبیین الگوی ملت‌سازی پایدار»، فصلنامه‌ی پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال دوم، شماره ۷، زمستان (شماره پیاپی ۳۷)، صص ۳۴-۶۷
- قاضی، ابوالفضل، (۱۳۹۵) حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، تهران، انتشارات میزان
- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۹۶)، جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، تهران، انتشارات سمت
- Adamová, K., & Lojek, A. (2016), Defining the Term and Content Nation (A Necessary Condition for Understanding the Terms "Nationality" and "National Minority"). *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 9(Zeszyt 1), 97-109.
- Alexander, Jeffrey C. (2011). *Performance and Power*. Malden, MA: Polity Press.
- Anceschi, L. (2014). Regime-building, identity-making and foreign policy: neo-Eurasianist rhetoric in post-Soviet Kazakhstan. *Nationalities Papers*, 42(5), 733-749.
- Anderson, Benedict, (1997), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, verso
- Baines, G. (1998). The rainbow nation? Identity and nation building in post-apartheid South Africa. *Mots pluriels*, 7(1998), 1-12.
- Beacháin, D. Ó., & Kevlihan, R. (2015). Imagined democracy? Nation-building and elections in Central Asia. *Nationalities Papers*, 43(3), 495-513.
- Breton, R. (1988) From ethnic to civic nationalism. English Canada and Quebec, *Ethnic and Racial Studies*, 11(1), pp. 85-102.
- Connor, Walker, (1972), "Nation-Building or Nation-Destroying?", *World Politics*, 24(3): 319-355.

- Derichs, C., & Heberer, T. (2006). Introduction: Diversity of nation-building in east and southeast Asia. *European Journal of East Asian Studies*, 5(1), 1-13.
- Frckoski, L. D. (2000). Certain aspects of democracy in multiethnic societies. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 4(4).
- Gellner, A. (2016). Defining the Term and Content Nation (A Necessary Condition for Understanding the Terms “Nationality” and “National Minority”). *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*, 9(1), 97–110.
- Gerschewski, Johannes (2013) “The Three Pillars of Stability: Legitimation, Repression, and Co optation in Autocratic Regimes.” *Democratization* 20 (1): 13–38.
- Gill, S. K (2014). Language, nation-building and identity formation in a multi-ethnic society. *Language Policy Challenges in Multi-Ethnic Malaysia*, 17-33.
- Grotenhuis, R. (2016). Nation-building as necessary effort in fragile States (p. 200). Amsterdam University Press
- Hechter, Michael (2000). *Containing Nationalism*. Oxford: Oxford University Press,.
- Isaacs, R., & Polese, A. (2015). Between “imagined” and “real” nation-building: Identities and nationhood in post-Soviet Central Asia. *Nationalities Papers*, 43(3), 371-382.
- Kamenka, E. (1976). *Nationalism: The nature and evolution of an Idea*. NewYork: St. Martin’s Press.
- Kamrava, M. (2020). Nation-Building in Central Asia: Institutions, Politics, and Culture. *The Muslim World*, 110(1), 6-23.
- Karl Wolfgang Deutsch, William J. Folt, eds (1966), *Nation Building in Comparative Contexts*, New York, Atherton
- Koch, N. (2013). Sport and soft authoritarian nation-building. *Political geography*, 32, 42-51.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). Compartmentalized ideology and nation-building in non-democratic states. *Communist and Post-Communist Studies*, 52(3), 247-257.
- Kudaibergenova, D. T. (2019). Compartmentalized ideology and nation-building in non-democratic states. *Communist and Post-Communist Studies*, 52(3), 247-257
- Kymlicka, Will.(2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. New York: Oxford University Press.
- Lecours, A. (2000). Ethnic and civic nationalism: towards a new dimension. *Space and Polity*, 4(2), 153-166.
- Lijphart, Arend (2004). “Constitutional Design for Divided Societies.” *Journal of Democracy* 15 (2): 96–109.
- Lustick, Ian S., Dan Miodownik, and Roy J. Eidelson (2004). “Secessionism in Multicultural States: Does Sharing Power Prevent or Encourage It?” *American Political Science Review* 98 (2): 209–229.

- Lidija R. Basta Fleiner (2008), Nation Building and Diversity: Work Session 1: Can Unity and Diversity be Reconciled? Work Session 13: Can Deep Differences be Accommodated?, Building on and Accommodating Diversities, pp77-88,
- Marat, E. (2009). Nation branding in Central Asia: A new campaign to present ideas about the state and the nation. *Europe-Asia Studies*, 61(7), 1123-1136.
- Mylonas, Harris (2012). *The Politics of Nation-Building: Making Co-Nationals, Refugees, and Minorities*, New York: Cambridge University Press
- Mylonas, H. (2017). Nation-building. Oxford University Press.
- Rustow, Dankwart A. 1970. "Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model." *Comparative Politics* 2 (3): 337-363.
- Sheth, D. L. (1989). Nation-building in multi-ethnic societies: The experience of South Asia. *Alternatives*, 14(4), 379-388.
- Smith, A. (1991) *National Identity*. London: Penguin Books.
- Stewart, K. L. (2021). Democratic and Autocratic Nation Building. *Nationalities Papers*, 49(2), 205-212.
- T.K. Oommen,(2008), Nation Building and Diversity, Building on and Accommodating Diversities, p.p.21-36,
- Wimmer, A. (2015). Nation building. A long-term perspective and global analysis. *European Sociological Review*, 31(1), 30-47.
- Wimmer, A. (2018). Nation building: Why some countries come together while others fall apart. *Survival*, 60(4), 151-164.